

אגישמקע ווארט

גליון תתי"ב פרשת שלח כ"ה סיון תשפ"ה

אגדה ובקיאות

"שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם" [יג, ב]

מרן הגר"ח זצ"ל כיהן כשנים עשרה שנה כראש ישיבת וולאז'ין הנודעת לתהילה, באותו זמן נקלעה ישיבת וולאז'ין למצוקה חמרית קשה, ולכן שיגר רבי חיים כמה משולחים, שיעברו בקהילות ישראל ויאספו תרומות לצרכי הישיבה. ומעשה במשולח אחד שבא אצל רבי חיים בידיים ריקות בתום מסע ממושך וארוך בעשרות קהילות וכה אמר לרבי חיים: "למגינת ליבי, הפעם רבו מאד הוצאות הדרך שהיו לי במסעותי ולכן לא נשאר בידי סכום של ממש בשביל הישיבה".

אמר רבי חיים לאורחו בנימה של מורת רוח: סיפור המרגלים ששלח משה על פי ה' פותח במלים "שלח לך אנשים ויתור", והנה נקל לשער שכאשר משה רבנו ארגן את משלחת המרגלים לארץ, העניק להם משה רבינו ממון להוצאות הדרך, ובודאי הקציב לכל אחד מהם סכום הגון לצרכי הריגול שהוטל עליו, משום כך אמר הקב"ה למשה "שלח לך אנשים ויתור" אל תקרי כאן "ויתור" אלא "ויתור" בכך נרמז למשה, שישלח לארץ שליחים נאמנים ומסורים שישאירו דבר מה בשובם משליחותם, ולא ישלשו את כל הכסף המוענק להם לכיסם הפרטי.

(תורת חיים)

"ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (יג, טז)

התפלל עליו: קה יושיעך מעצת מרגלים (רש"י)

בתרגום יהונתן אומר על הפסוק הזה, שכאשר ראה משה ענוותנותו, קרא משה להושע בן נון יהושע. ויש לשאול, מה ענין זה אצל ענוה?

ברם, בעצם למה צריך היה משה להתפלל על יהושע שינצל מעצת המרגלים, והלא לפי הנאמר בספר יוחסין כבר היה אז יהושע בן ארבעים שנה, ורבותינו אמרו שמכיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב לא יחטא, ומכיון ששנותיו של אדם הם שבעים שנה, אם כן עברו רוב שנותיו, ממילא אין חשש שיכשל בחטא, ומדוע התפלל עליו שינצל מהחטא? אך משראה את ענוותנותו של יהושע היה חושש לו שמא יכשל, שכן אמרו חכמינו (חגיגה ה.) כי תלמיד חכם שמעביר על מדותיו מוסיפים לו על שנותיו. הרי יתכן איפוא שהוא יאריך ימים ושנים, וממילא

ארבעים שנותיו עדין אינן "רוב שנותיו", ועדיין עלול הוא להכשל בחטא, על כן התפלל עליו.

(שפתי בינה)

"ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (יג, טז)

התפלל עליו קה יושיעך מעצת מרגלים (רש"י)

מדוע היה חשש שמא יכשל יהושע ללמוד מהמרגלים, שואל בעל "חכמה ומוסר" (להגרש"ז מקלם). הרי חטא המרגלים עצמו היה כה גדול עד שקשה להבין כיצד נכשלו בו האנשים הגדולים בדור המדבר - דור מקבלי התורה. מי היה מעלה על דעתו שענקי רוח כגון המרגלים יחטאו ויחטאו את העם כולו ויגרמו בכיה לדורות ולמיתת דור המדבר? וכל זה רק בגלל מעט כבוד - שלא יהיו נשיאים בהכנסם לארץ.

ואם אמנם נכשלו שלא כדרך הטבע השאלה מקומה עומדת מדוע חששו יהושע וכלב פן יכשלו ללמוד מהם? והשאלה כפולה היא: איך העלו כלל על דעתם ששאר הנשיאים יחטאו חטא כה גדול? ומדוע חששו על עצמם, הרי היו חזקים באמונה?

הפלא הוא גם על משה רבינו ע"ה שחשש על בחיר תלמידיו שיכשל בחטא חמור כזה. בעינינו גודל הפלא הזה שבעתיים שכן על עצמינו אין אנו חוששים אפילו כאשר אנו נמצאים בקרב בני אדם שסכנת השפעתם השלילית עלינו היא גדולה, איך איפוא חשש משה רבינו על האדם שמסר לו את כל התורה, פן יכשל בחטא גדול כזה עד שהוצרך להתפלל עליו?

המסקנה המתבקשת מתמיהות אלו היא, שאת מה שטחו עינינו מראות ראו אותם גדולי עולם כמשה, יהושע וכלב. הם הבינו היטב שגם האדם הגדול ביותר עלול ליפול בנקל ולהכשל בחטא החמור ביותר. לפיכך התפלל משה עליו שלא יכשל עמהם.

(לקח טוב)

"אפס כי עז העם היושב בארץ" (י"ג כ"ח)

בעל "דברי שאול" אומר: האמת היא כי כל ענין המרגלים תמוה מאד, מה חטאו, הרי אמרו את האמת?

וההסבר כך: אדם קונה בית בתנאי שיראה את הבית וכאשר ימצא חן בעיניו יתן את הכסף, ואם לא יתבטל המקח, מסתבר שאם יראה שהבית רעוע או שאין בו כל הדברים שהיה מדובר עליהם בשעת הקניה יוכל הקונה לחזור בו, אבל אם הבית כשלעצמו טוב אלא שהדיירים הגרים בו עד עכשיו הם אנשים רעים אין זה מהווה גורם ונימוק חוקי לבטל את המקח שהרי המוכר יוציא את הדיירים משם וימסור את הבית לקונה.

אותו הדבר היה במרגלים, משה שלחם לראות את הארץ -

הארץ עצמה - אם טובה היא, או רעה, והנה באו יהושע וכלב ואמרו שהארץ טובה, וגם יתר המרגלים הסכימו לזה, אלא שטענו: "אפס כי עז העם היושב בה" כלומר: הדיירים אינם טובים כאן יש חוסר אמונה בה' שיפנה את העמים היושבים בה, כמו שאמר להם: "ובדבר הזה אינכם מאמינים" (דברים א, לב) (אמרות חכמה על התורה)

"יום לשנה יום לשנה תשאו את עונתיכם" (יד, לד)

מכיון שהעונש נמדד לפי מספר הימים שהיו המרגלים בדרך, משמע שעם כל יום נוסף שהלכו בארץ, הוסיפו חטא על חטאם, וכדברי רש"י: "שגלוי לפני הקב"ה שיגזור עליהם יום לשנה, לפיכך קיצר עליהם את הדרך". לכאורה אין זה מובן, וכי בהליכתם חטאו? הלא החטא נעשה אחרי שחזרו, כשהוציאו את דיבת הארץ? יש ללמוד מכאן יסוד גדול בתורת לשון הרע. טעות היא לחשוב, שלשון הרע מתחיל ברגע שהמספר, ההולך רכיל, פותח את פיו כדי להבאיש את רעהו בעיני הבריות. שורש החטא טמון ביחס שבו אנו מתיחסים אל זולתנו.

אילו היינו מביטים על בני אדם בעין טובה, אילו היינו מעוניינים לראות את הפן החיובי הטמון בכל אחד ואחד, והיינו מוכנים להתעלם, להסיח את הדעת מחסרונותיו, אזי לא היינו באים מלכתחילה לידי הנסיון, לדבר בגנותו של מי שהוא. פשוט לא היתה עולה על דעתנו מחשבה שכזאת...

אך ברגע שנקלטה במוחנו דעה שלילית ויחס של זלזול במעשיו ובמדותיו של זולתנו, כבר נזרע הזרע שעתיד להצמיח את הדיבור המגונה. כידוע, מן המוח עד לפיו של אדם, הדרך איננה רחוקה... לכן נמדד העונש של חטא המרגלים - לפי אורך הזמן ששהו בארץ. שורש החטא היה המבט השלילי, המשולל אמונה בה', כעת ביקורם בארץ. ולכן גדל גם העונש עם כל יום שהוסיפו לשהות בארץ, כי בכל יום ויום העמיקו את החטא, וגברה בקרבם השלילה, עד שהגיעו לדיוטא התחתונה...

(ע"פ שיחות הגר"ח שמואלביץ זצ"ל)

"אני ה' דיברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה

הרעה הזאת... ושם ימותו" (יד, לה)

שאל רבי יחזקאל מקוזמיר: הלא חטא העגל כבד מחטא של מרגלים, מדוע במעשה העגל כתוב: "וינחם ה' על הרעה אשר

דיבר לעשות לעמו", ובחטא המרגלים לא הועילו שום דבר בכדי להעביר את רוע הגזירה?

הוא מותיב והוא מפרק: בחטא העגל עדיין לא ידעו ישראל שתועיל תשובה לחטא חמור כזה, ולכן נשבר להם בקרבם מאד, ותשובתם היתה ממעמקים ונתקבלה לרצון. לא כן בחטא המרגלים שכבר למדו מן הנסיון שתשובה מועלת, והיו סבורים שתיכף ומיד תתקבל תשובתם עד שאמרו בביטחה "הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה'", חסר היה לתשובה שלהם אותו סממן של רוח נשברה, וממילא לא נתקבלה במרום, שהרי עיקר התשובה היא רוח נשברה, לב נשבר...

(ממעניות הנצח)

"דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לזרתם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" (טו, לח)

שמעתי מגיסי הרה"ג ר' ראובן קרישבסקי שליט"א, אשר הגאון מוה"ר ישראל יצחק רייזמן זצוק"ל סיפר לו, שהיתה לו אחות שלא היו לה בנים, והלכה להרב בעל תורת חסד שיתפלל עליה. נתן לה סגולה שתתפור טלית והבעל יכניס בזה הציצית, ויתנו את הטלית לו. וכאשר עשו כן נולד להם בן.

ונראה דהמקור לזה הוא מקרא זה, דכתוב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם "לדורותם", שעל ידי שיתנו הציצית יזכו לדורותם. ואולי מכאן גם המנהג ששולחים טלית לחתנים לפני החתונה. ועוד טעם נראה דאיתא בגמרא (סנהדרין קי.) חכמת נשים בנתה ביתה (משלי יד, א) זו אשתו של און בן פלת. ואולת בידה תהרסנה, זו אשתו של קרח. דאשתו של און עשתה לשערה כפרועת ראש, כדי שלא יכנסו לבעלה להכניסו במחלוקת קרח, ואשתו של קרח שיכנעה אותו לעשות טליתים של תכלת בלא ציצית, עיי"ש. וזה הרמז שנוהגים לעשות לבתולה לפני החופה ראש פרוע, לרמז על זה שהיא תשכנע את הבעל שלא יכנס במחלוקת, וכן שולחים טלית עם ציצית לרמז שלא יהיו כקרח.

(כרם חמד)

"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (טו, לט)

שאל רבי אברהם מסוכטשוב (בעל ה"אבני נזר"): הלא תיבת "לבבכם" משמעה שני לבבות, וכמו שדרשו בפרשת שמע על "בכל לבבך" בשני יצריך, הכוונה גם פה ליצר הרע וליצר טוב, ואם

בעומק הפרשה

ריתחא דאורייתא

"דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לזרתם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" (טו, לח)

נסתפק בביאור הלכה (סי' יא ה"ו ד"ה מצמר) הגזל ציצית והכניסו לטליתו, ואחר כך קנאו מיד הנגזל, אי אמרינן ביה תעשה ולא מן העשוי. והנה לכאורה ודאי שאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי, דהרי ציצית אלו עבור הנגזל כשרים

ומהודרים הם, ואף לגבי אחרים פסולים משום גזילה, ואם כן האיך יתכן לומר על כך שהוא תעשה ולא מן העשוי, דהרי על כרחך כשרים מתחילה היו, אלא שהוא דין בגברא שאינו יכול לצאת בו ידי חובתו, אבל אינו פסול בציצית עצמם. דאם לא כן אטו ציצית שהוכנסו לתוך בגד של קטן והגדיל, אטו נימא שהוא פסול מטעם תעשה ולא מן העשוי. וכן אם שאל מחבירו טלית שפטור מן הציצית והכניס לתוכה ציצית ואחר כך קנה הטלית, האם גם בזה נסתפק שמא פסול מטעם תעשה ולא מן העשוי, וצ"ע. (כרם חמד)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

"ועשו להם ציצית" (טו, לח)

במסכת שבת (לב, ב) אמרו: כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשין לו ב' אלפים וח' מאות עבדים.
שאלה: מה עושים עם כ"כ הרבה עבדים?
תשובה: לענין מצות שביתת עבדו, כל עבד הוא מצוה בפני עצמו.

"למען תזכרו"

שאלה: מעשה באדם שמדותיו היו קשות, והגיע ליטול עצה ממרן החזו"א. יעץ לו החזו"א ג' עצות: שלא יגע למעלה מן המרפק שבידיו, שיהיה זהיר במצות ציצית, ושיתפלל על צרת חבריו. והנה מלבד עצה הג' המובנת, מאי שייטיה שאר עצות למי שמדותיו קשות.
תשובה: מפורש בשו"ע (או"ח סי' ד' סי"ח) שהנוגע במקומות המכוסין יכול לצאת מדעתו, ומי שמדותיו קשות אין זה נורמלי, וזה ע"י שנוגע במקומות המכוסין, וענין הציצית - כתוב בקרא "למען תזכרו", ועי"ז יזכור לנוהג במידות טובות שמלא בכל התורה על זה.
(דרכי שיחה)

עשה, שכבש יצרו ביראת אלהים".

אינו דומה מי שנמנע מן העבירה מתוך סיבה חיצונית, למי שנמנע ממנה מחמת שהוא ירא את ה'. זה שעשה מתוך יראת שמים, מקבל שכר, כי הוא קיים בכך מצות עשה של "את ה' אלהיך תירא". ובזה מובן הפסוק: "למען תזכרו", אם אתם זוכרים שאתם עבדי ה', ומתוך כך אתם נזהרים מן העבירה, אזי "ועשיתם את כל מצותי", נחשבות לכם כל המצוות, גם מצות לא תעשה, כקיום ועשייה של מצוה, ותקבלו שכר על המניעה כמו על העשייה!

(ע"פ אוה"ח הק')

"למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי" (טו, מ)

'למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי' משל לאחד מושלך לתוך המים הושיט הקברניט את החבל ואמר לו תפוש חבל זה בידך ואל תניחהו שאם תניחהו אין לך חיים. אף כך אמר לו הקב"ה לישראל, כל זמן שאתם מדובקין במצות 'ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום' (במד"ר יז, ו) יש החושבים את הציצית ואת רצועות התפילין, למין חבלים הקושרים ידיו ורגליו של אדם; ולפיכך הם מדברים על "ננתקה את מסורותימו ונשליכה ממנו עבותימו" (תהלים ב, ג), כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי ע"ז פ"ב ה"א) 'ננתקה את מוסרותינו ונשליכה ממנו עבותימו' זו מצות תפילין זו מצות ציצית. לוחמים הם נגד התורה והמצות, כי לדעתם הם סותרים את חיי החופש והמנוחה. ועל זה באו חז"ל והמליצו - הם אמנם 'חבלים', אבל חבלי הצלה; ואם תניחהו, אין לך חיים!

(דברי אגדה)

כן מה שייך להזהיר: ולא תתורו אחרי יצרכם הטוב?
והשיב הרב: המקרא דן גם מזהירנו לא לחטט מדי במצוות ובאזהרות שבתורה, אפילו מצוות שצריך לקיימן לא ראוי לחפש מה תועלת תצמח לנו מעשייתן ושמא לא תצמח, אלא עושים בתמימות מפני שנצטוונו מפי עליון.

וזהו שכתוב גם ביצר טוב "ולא תתורו" לשון ריגול וחיפוש, אל תרגל אחרי התכלית הצפונה של המצוה, ואל תבדוק מראש מה יהיו תוצאותיה...

(ממעיינות הנצח)

"והיה לכם לציצית, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" (טו, לט)

כידוע הפליגו חז"ל בחשיבותה של מצות ציצית, באמרם ששקולה מצות ציצית כנגד תרי"ג מצוות. ננסה לעמוד על טעם הדבר, על דרך הפשט.
לכאורה, לא ברור מה היא כוונת התורה בפסוק הנ"ל. מה פירוש שהציצית "יהיה לכם לציצית"? וגם במה שנאמר אחר כך, "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'", יש לשאול מדוע דוקא הציציות מסוגלות לעורר אותנו לשמירת המצוות ולהתנהגות של קדושה, יותר מתפילין, מזוזה וכדומה?
מצאנו בסמכת מנחות (דף מג:): מאמר חז"ל, השופך אור על טעמה של מצוה זו.

"היה רבי מאיר אומר, גדול עונשה של [ביטול מצות] לבן יותר משל [ביטול מצות] תכלת, משל למה הדבר דומה, למלך שאמר לב' עבדיו, לאחד אמר הבא לי חותם של טיט, ולא' אמר הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהם עונשו מרובה, הוי אומר זה שאמר לו הבא חותם של טיט [שמצוי הוא] ולא הביאו".

ומדוע מדמה הגמרא את הציצית ל"חותם"? על זה נאמר שם בתוספות:

"מה שמדמה חותם של טיט לציצית, שכן עושים לעבדים, והציצית מעיד על ישראל שהם עובדי הקב"ה".

וכך אפשר לפרש את כוונת הפסוק כאן: "והיה לכם לציצית" - הציציות ישמשו לכם כסמל, כדוגמת חותם של עבד, כדי להראות שאתם עבדי של הקב"ה. "וראיתם אותו", כשתבוננו במה שהסמל מבטא, תזכרו שאינכם בני חורין לעשות ככל העולה על רוחכם, וכשם שהעבד צריך לכוון את כל מעשיו, יום ולילה, שיתאימו לרצונו של האדון, כך גם אתם, לא יפתה אתכם היצר, אם זכרו שאין אתם אדונים על עצמכם. "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אשר אתם זונים אחריהם". טבעו של אדם הוא להתפתות על ידי היצר, משום שהוא קרוץ מחומר. אין סיכוי להנצל מפיתיו זה, רק באמצעות תזכורת תמידית, שאין הוא אדון על עצמו.

"למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי". איך אפשר לעשות את כל המצוות? הלא חלק גדול מהמצוות הן "לאוים", שאין מקיימים אותם בעשייה, אלא בשב ואל תעשה?

אך כבר אמרו על זה חז"ל: "ליראי ה' ולחושבי שמו, זה הבא דבר עבירה לידו וניצל ממנו". "ישב ולא עבר עבירה, נותנים לו שכר כעושה מצוה, כגון שבא דבר עבירה לידו וניצל ממנו" מדוע באמת נותנים לו שכר? איזו מצוה הוא קיים כאן? מבאר רבינו יונה בשערי תשובה (ג-ט): "גם השכר הזה, עיקרו ויסודו מצות

"ויוציאו דבת הארץ אשר תרו אותה... הארץ אשר עברנו בה לתור אותה ארץ אוכלת יושביה היא" (יג, לב)

"אוכלת יושביה" - בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים, והקב"ה עשה לטובה כדי לטורדם באבלם ולא יתנו לב לאלו" (רש"י)

בפרשת הוצאת דיבת הארץ רעה ע"י המרגלים, מונח יסוד גדול בענין איסור לשון הרע.

כל מה שראו המרגלים בארץ ישראל, הכל נעשה ע"י הקב"ה למענם ולטובתם. הקב"ה עשה שיהיו יושבי הארץ עסוקים בקבורת מתיהם ולא ישימו לב למרגלים שבקרבם, ואיך הם פירשו זאת? לרעה - "ארץ אוכלת יושביה היא", זו ארץ רעה שרבים מתים בה... כמו כן את שבח יופיים של פירות ארץ ישראל פירשו לרעה - "פירותיה משונים".

זהו כח של לשון הרע, להתמקד בחלק הרע ולהתעלם מהחלק הטוב שבדבר. יסוד זה מצאנו במקומות נוספים בתורה הק' ובמאמרי חז"ל.

לכל אדם בעולם ישנן מעלות וחסרונות, השאלה היא רק על מה ממקדים את המבט.

ה"חובות הלבבות" (שער ישי פרק י) כתב לבאר מהי מידת ההכנעה, מידת הענוה, שעניינה להכיר שכל יהודי אחר טוב יותר ממני, וז"ל:

"... אם היה יותר חכם ממני, הייתי אומר: הוא ירא אלקים יותר ממני ליתרון חכמתו על חכמתי. ואם קטן ממני בחכמה, אומר, כי חשבוננו יהיה קל מחשבוננו ביום הדין, מפני שאני עובר במזיד והוא עובר בשוגג. ואם היה גדול ממני בימים, אומר, כי זכויותיו רבות מזכויותי, מפני שקדמני לעולם. ואם היה קטן ממני, אומר, כי עוונותיו מעטים מעוונותי. ואם היה כמוני בימים ובחכמה, אומר: אולי לבו לאלקים טוב מלבי, לפי שאני יודע במה שקדם לי מן העוונות ואינני יודע מה שהיה ממני, ולא זזתי לכבדם כולם ולהיכנע להם".

שואל מרן הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל, איך אפשר לחיות כך במחשבות מסוג כזה, האם דורשים מהאדם שבאמת יחשוב כך, שכל אחד יותר טוב ממנו?

וביאר, שכל אדם מתפעל מאיזה דבר, מנקודה כלשהי שהוא רואה בזולת, וטבע האדם שהנקודה שממנה הוא מתפעל - שם העין שלו מביטה.

אדם רואה את חבירו כשהוא עושה מעשה לא טוב. במקרה השני יודע ללמוד יותר טוב ממנו. הוא חי עם העובדה שהשני מזיד והוא שוגג, ומדוע? כי הוא כזה תלמיד חכם גדול, לא מתאים לו להתנהג כך. אני לעומת זאת, עם הארץ, והתנהגות כזו פחות חמורה אצלי. אם כך, מדוע כשהוא חכם יותר מחבירו, הוא חי את עובדת היותו ת"ח? למה כאן המבט הפוך?

התירוץ הוא, כי כאשר אני יותר תלמיד חכם ממנו, ההתפעלות שלי מרוכזת בחכמתי. ומה שהוא שוגג ואני מזיד - עובדה זו אני שם בצד.

ישנו משל נפלא הממחיש את הרעיון: עשרה אנשים אחזו בפיל, וכל אחד אמר עליו משהו אחר. אחד תפס את רגליו ואמר: זה בול עץ. השני תפס את השן שלו ואמר: זו חרב וכו'. מי צודק? כולם צודקים. השאלה היא היכן אתה מסתכל.

זו המהות של לשון הרע: לכל אחד יש מעלות וחסרונות. השאלה היא במה מתרכזים, להיכן מטילים את כובד המשקל.

אספר לכם מעשה שהיה.

הכרתי פעם חתן וכלה. החתן היה מהאנשים הנקיים והמסודרים ביותר שהכרתי. מעולם לא ראיתי רבב על בגדו. כמו כן היה עדין נפש בצורה מופלאה. היה משהו מיוחד בעדינות שלו.

יום לפני החתונה הגיעה אלי הכלה ממורת בבכי. היא לא יודעת מה לעשות, התברר לה שהחתן אינו בדיוק מה שחשבה...

מה קרה?

התברר שאח הכלה, שהיה רחוק מעולמה של תורה, לא רצה שאחותו

תינשא לבן תורה. מה עשה? בא לאחותו ואמר לה: את רוצה להכיר את חתנך? בואי ואראה לך כיצד הוא אוכל... אתם מבינים את הסיפור? הרי כל בן אדם, אם יתפסוהו באמצע פעולה גשמית, באופן טבעי הוא יעורר אצל המביטים בו תחושות גועל. כל אדם בעולם, מי שלא יהיה, אם יעמדו ליד חלון המטבח שלו ויביטו בו איך הוא אוכל - התנהגותו תעורר תחושות גועל.

האח הזה לא שיקר, הוא פשוט הצביע על נקודת החולשה של האדם והדגיש אותה, נקודה שבעצם קיימת אצל רוב בני האדם אם לא כולם. זה פירוש לשה"ר.

זה הכוונה "ליכא דידע לישנא בישא כהמן" - אין בעולם עוד מישהו שיכול לדבר לשון הרע כמו המן, כלומר, אין מי שיכול לקחת את הדבר הכי יפה בעולם ולהראות את נקודת הגנות שבו - כמו המן. לשון טוב הוא, לראות את הצד הטוב, השני חכם ממני, או: בא תראה כמה שהוא עדין נפש. לשון הרע פירושו - לתפוס נקודת חולשה, ולומר בא ותראה כמה הוא מגעיל, דוחה.

מספרים שאחד שאל את החפץ חיים זצ"ל האם מותר לחשוב לשון הרע. ענה הח"ח: ומה יעשה האדם, יהיה טיפש?

היו לי שתי קושיות על סיפור זה. ראשית, שלכאורה יש פסוק מפורש בענין. כתוב: "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם" (זכריה ח, יז) הרי מפורש בפסוק שאסור לחשוב רעה על הזולת. והשנית, אם מותר לחשוב לשה"ר, למה לא לדבר לשה"ר?

ביאור הדברים הוא כך: שאלו את הח"ח האם אתה אומר שסבור לספר מותר לחשוב. לדוגמה: אדם ראה שראובן שבר משהו. אם היה שומע דבר זה מאחר אסור לו להאמין, אך כעת כשראה זאת בעצמו, וכי יאמר לעצמו שראובן לא שבר? לא יתכן איסור כזה. אבל התורה אומרת: נכון שהוא שבר, אבל "איש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם", אל תגדיר את ההגדרות שלך.

כדי להמחיש ולהבהיר יסוד זה, אספר לכם מעשה מופלא ששמעתי מרבי אליעזר סילבר זצ"ל, שהשתתף ב'ועד ההצלה' במלחמת העולם השנייה.

הוא סיפר שבסיום המלחמה כשהאמריקאים נכנסו למחנות הריכוז ונתנו אוכל ליהודים שהיו שם. הוא היה שם מטעם הממשלה האמריקאית, כיהן כרב צבאי, ומיד בבואו התחיל להחיות גם את ה'אידישקייט' בקרב הניצולים: לארגן מניינים וכו'.

באחד המחנות היה יהודי אחד שבשום אופן לא הסכים להשתתף במנין. הוא אמר: שוב אינני רוצה לדעת מאומה מיהדות.

שאל אותו הרב מדוע, והוא סיפר שהיה במחנה יהודי אחד שהגניב לתוך המחנה סידור, וכל יהודי שביקש להתפלל מתוכו, הוצרך לתת לו חצי ממנת הלחם הזעומה שקיבל תמורת עשר דקות שימוש בסידור. בעל הסידור קיבל כל כך הרבה לחם, ומרוב שאכל הרבה מת.

ואמר אותו יהודי מסכן: אם יהודי מסוגל להיות כל כך אכזר, לקחת חצי מנת לחם תמורת סידור לעשר דקות, אינני רוצה שום שייכות לא עם סידור, ולא עם תפילה ולא עם יהדות בכלל.

הרב האמריקאי הביט בו בחמלה וענה לו תשובה נפלאה: מדוע הנך מסתכל דוקא על אותו יהודי שהתאכזר לתת את הסידור עבור חצי מנת לחם, ולא על כל אותם יהודים קדושים שנתנו חצי מנת לחם עבור עשר דקות של השתמשות בסידור?!

ענה נתבונן: אחד יספר לנו סיפור שבמחנות עשרות יהודים נתנו חצי מנת לחם עבור עשר דקות של סידור, וחבירו יספר שבמחנות היה יהודי רשע מרושע שעבור עשר דקות סידור לקח חצי מנת לחם מיהודי! מי מביניהם צודק? שניהם סיפורו את אותו סיפור, האחד דיבר לשון הרע והשני הפוך: הראה את היופי של העם היהודי, גם בשעתו הקשה.

חז"ל אומרים שכח ההסתכלות בעינים קשור ללב, "שורייני דעינא באובנתא דליבא תלוי" (ע"ז כח ע"ב). איך סוף כל סוף מסתכלים? תלוי מה שקורה בלב. כאשר בלב יש רע, העינים רואות את הנקודות הרעות.

ניתן להביט על החבר, על ראש הישיבה ואפילו על גדול הדור, ולתפוס את הנקודה שבה הוא טעה. אצל הפלשתיים היה כל כך הרבה רע בלבם, שהם הסתכלו בחומש וראו את יעקב בתור אדם צולע ואת יצחק בתור אדם עיוור, הכל תלוי בלב, לא בעינים. מי שיש לו לב טוב, עיניו רואות רק טוב.

(תפארת שמשון)